

Loučení a návraty – střípky z prvního dílu rodinné kroniky – II

Čas zahlazuje a hojí každé poranění života a díky vzdálenosti činí vše minulé krásnějším

K Moravanům nad Váhom, dalšímu četnickému působišti mého tatínka, mne už tak vřelé pouto nevázalo jako k východnímu Slovensku. Lidé tohoto kraje vlivem politických událostí Čechy v lásce neměli a jejich zaujatost vzrůstala od roku 1938 a vrcholila v roce následujícím, kdy příslušníci Hlinkovy gardy vystupovali proti Čechům otevřeně.

Do Moravan jsme se přestěhovali v roce 1936 na vlastní tatínkovu žádost, když maminka onemocněla akutním revmatismem a po léčbě v nemocnici v Košicích jí lékaři doporučili lázně v Piešťanech, ale pojišťovna její žádost na léčení zamítla.

Moravany leží v bezprostřední blízkosti lázeňského města Piešťany, takže maminka mohla v létě do lázní pěšky docházet a já jsem ji častokrát doprovázela. Do Piešťan jsme chodili také na procházky, cesta po ní pěšinou trvala asi dvacet minut a v lázeňském parku bylo stále co obdivovat. Tu obrovské listy Viktorie královské v termálním jezírku, kousek dál z krásného skleněného mostu jsem ráda sledovala „plť“ – vory, řítící se po proudu řeky Váhu.

Je pozoruhodné, že si samotnou vesnici Moravany vybavuji jen mlhavě, přestože jsem už byla starší. Je to tím, že jsme bydleli na pokraji vesnice a do školy jsem zpravidla chodila zadem, po ní cestou kolem cikánské kolonie, takže jsem prakticky zřídka kdy přišla až k renesančnímu moravanskému, zámku, majetku šlechtické rodiny Zetwitzovců, jehož prostory sloužily v druhém pololetí 20. století jako zařízení slovenských výtvarných umělců a architektů, dnes funguje jako Art Hotel. O nálezu Moravanské venuše na tábořišti lovců mamutů jsem získala povědomost až v dospělosti.

Četnická stanice se nacházela na druhém konci vesnice, kam jsem se také téměř nedostala. Nestýkali jsme se ani s rodinami tatínkových spolupracovníků, což byli výhradně Slováci. Přátelství jsme udržovali s českou rodinou paní učitelky Vomáčkové, pocházející z Moravy. Žila zde se svou maminkou, učila mne ve škole a později se provdala za učitele Lihana, Slováka, který byl za války jako důstojník donucen vstoupit do slovenské armády, bojující na straně Němců.

Do třídy se mnou chodila také cikánka Mária Bihairová, jejíž rodina však v cikánské kolonii nebydlela. Mária sice jednu třídu opakovala, ale ve třetím postupném ročníku patřila mezi dobré žákyně a stále říkala: „Já bysom chcela byť učiteľkou“. Často jsem si na ni později vzpomínala, zda se jí přání splnilo.

Mou jedinou blízkou kamarádkou byla nedaleko bydlící Emila Gabrišová, s níž jsem chodila pást „do hory“ krávy. Jednou se mi chtěla za mé věrné doprovázení odměnit. Bylo to v zimě, kdy u Gabrišů zabíjeli. Tu mi Emila tajuplně pošeptala: „Lilinka, počkaj na mňa, ponesem tetce „hurky“ a jednu ti dam.“ Mráz nemráz, vylezla jsem si na sloupek u našich domovních vrat, abych snad Emilu nepropásla a čekala a čekala. Začalo se stmívat, ale já jsem svou pozorovatelnou nemínila opustit. Emily jsem se však nedočkala. Teprve na maminčin rázný zákrok jsem slezla a musela jsem s pravdou ven. Maminka mne utěšovala, že jsem o mnoho nepřišla, že „hurky“ nejsou tak dobré, jako babiččiny jitničky, které nám na Slovensko pravidelně v zimě posílala poštou, že jsou naplněny jen krví a kroupami bez kousku masa. Stejně mě dlouho mrzelo nesplnění jejího slibu. Do hory jsem ale s Emilou chodila pást krávy dál.

Na horu mám ještě jednu vzpomínku. Zatímco v Šemši jsme kupovali vědro malin za 10 korun, v Moravanech jsme si maliny museli natrhat sami. Vzpomínám si, jak jsme se na ně jednou do hory vypravili s paní učitelkou Vomáčkovou a panem učitelem Lengyelem.

Nezapomenutelným, odstrašujícím zážitkem byly v Moravanech školní záchody. Zatímco se na východě v Šemši tomuto zařízení, umístěnému v dlouhém dřevěném domečku, kde jsme seděli vedle sebe svorně jako kukačky, nedalo hygienicky vytknout ani to nejmenší, v zdánlivě civilizovanějším západním Slovensku nebylo toto sociální zařízení v podstatě vůbec použitelné, proto jsme je ani nemohli navštěvovat. Obě dřevěné budky, jedna pro dívky a druhá pro chlapce, nebyly měsíce čištěny, takže doslova přetékały, a byly tudíž nepoužitelné. V bezprostřední blízkosti protékal potůček, který byl každou přestávku obležen na horním konci chlapci, o kousek níže dívkami.

Následuje fotografie třetí třídy v Moravanech v roce 1937 - zleva paní učitelka Jaroslava Vomáčková, pan učitel Lengyel, vpravo pan učitel Brezovský, vedle pana faráře Mária Bihairová, v první řadě čtvrtá zleva v kroji Emila Gabrišová, ve čtvrté řadě čtvrtá zprava stojím já.

Dodnes cítím na jazyku přesládlou chuť moruší, které lemovaly fotbalové hřiště, rozkládající se blízko našeho domu. My děti jsme tam v době, kdy dozrávaly jejich bílé, narůžovělé, červené a černé plody, chodily velmi rády a chutnaly a chutnaly až do přesycení. Nikde jinde jsem už v životě tolik moruší různých druhů pohromadě neviděla.

V bezprostředním sousedství našeho domu bydlela rodina Štefancova. Paní Štefancova byla vyšivačkou piešťanských krojů. Nejednou z jejich výtvarů putoval až do Ameriky. Moje maminka piešťanské výšivky kupovala u paní Měkké v Piešťanech. Tato paní pocházela z Moravy, bydlela v Piešťanech a s celou rodinou se věnovala vyšívání. Nejenže vyšívaly její dcery, ona i její manžel, ale měla v okolí i několik vyšivaček, které pro ni vyšívaly kroje, ubrusy, halenky, dětské šatičky, čepečky a to vše prodávala v sezóně v malém dřevěném kiosku v lázeňském parku. Obchod jí dobře vzkvétal. Moje maminka tam také často nakupovala. Vyšivanou halenu měla nejen sama, ale obě její sestry, tetička Liduška i Jiřka, vyšívané šatičky dostala i moje sestřenice Dulinka, krásně vyšívaný ubrus zdobil mnoho roků náš sváteční stůl, jeden z vyšívaných čepečků mám uložený dodnes.

U paní Měkké mi maminka nechala zhotovit piešťanský kroj. Modré „fěrtochy“- sukně sestavená ze dvou částí, žlutě vyšívané rukávce, „brucel“- živůtek, stuhy. Byla jsem na něj patřičně hrdá. Paní Štefancová jej však hned po prvním zhlédnutí podrobila nesmlouvavé kritice a nabídla se, že jej zdokonalí, a to se také stalo. Doplnila výšivky na „fěrtochách“ i na rukávcích a poučila nás, že každá vesnice má pro své kroje určitá specifika.

Kroj přetrval desetiletí a věrně sloužil celé rodině ve všech režimech. Při slavnostech si jej půjčovaly obě moje sestřenice, dcera Lilina v něm tancovala v sedmdesátých letech na žehuňských májích. Jen „brucel“ jsem musela potáhnout novou látkou a prodloužit. Při školní slavnosti v něm budila patřičnou pozornost nedávno i moje pravnučka Verunka a při oslavách 875. výročí naší obce zaujal čestné místo na výstavě „*Pohled do domovů našich babiček a dědečků*“.

Přišel pohnutý rok 1938 a tatínek byl služebně odvelen na maďarské hranice do obce Mužla u Štúrova. S maminkou jsme se za ním vypravily na krátkou návštěvu. Tatínek nám obstaral bryčku na dovoz z nádraží a v Mužle zajistil nocleh v jednom maďarském „gazdovství“- hospodářství. Tolik „bociánů“- čápů, kteří naši cestu mezi rozlehlými bažinatými lukami provázeli, jsem nikdy předtím ani potom už neviděla. „Gazdina“ sice slovensky neuměla, ale starala se o nás vzorně. Spali jsme v parádním pokoji a obědvali husu s kroupami.

Politické poměry však spěly ke svému neblahému vyvrcholení. Nenávist Hlinkovců vůči Čechům a Židům se den ze dne stupňovala. Její důsledky jsme poznali počátkem roku 1939 tvrdě na vlastní kůži.

Jednou večer jsme se s maminkou zdržovaly v kuchyni. Tatínek byl jako obvykle ve službě. Ticho náhle přerušily dvě rány, následující bezprostředně za sebou. Nejprve jsme si myslely, že někdo do oken vystřelil. Ve strachu a v obavě další střelby jsme se s maminkou ukryly pod kuchyňským stolem. Vtom se rozlétly dveře a tatínek stál v kuchyni. K našemu domu přicházel právě v okamžiku, když uslyšel dvě rány, doprovázené tříštěním skla a zahlédl dvě utíkající mužské postavy. V obývacím pokoji i v ložnici jsme našli asi metrové kůly se zaostřenými hroty, které prorazily obě okenní skla včetně rolety a spolu se stovkami kousků střeptů a střípků ležely v obou místnostech. Štěstí pro nás, že jsme ještě v té době seděly s maminkou v kuchyni, z které nevedla okna na ulici. Skleněné střípky byly zapíchnuty i ve skříní, která stála na protější straně oken.

V té době jsme už věděly, že naše dny na Slovensku jsou sečteny. Tatínek již několik týdnů předem objednal v Brně stěhovací auto, které mělo na telefonické zavolání okamžitě přijet do Moravan a odstěhovat nás do Čech. Pro jistotu poslal firmě peněžitou zálohu. Prádlo, šatstvo a nádobí maminka postupně balila a ukládala do beden. Bylo to prozíravé, mnoho Čechů bylo nuceno opustit Slovensko s holýma rukama.

Netrvalo dlouho a byl tu tragický 15. březen 1939. Hitler obsadil české země, kde vznikl nesvobodný Protektorát Čechy a Morava - „Protektorat Böhmen und Mähren“ a Slovensko se stalo „slobodným Slovenským štátom“ v područí Německa. Hlinkova garda převzala v těchto dnech dohled nad situací Slovenska do svých rukou. Tatínek ráno telefonoval do Brna a já jsem odešla naposledy do slovenské školy. Ve třídě jsem si však dlouho nepobyla. Paní učitelka Vomáčková mne posla zakrátko domů. Nedokázala však zabránit tomu, aby mne děti nevyprovázely sprškou kamenů a voláním: „Češi peši do Prahy a Židi do Palestiny.“ Naposledy jsem utíkala z moravské školy domů postranní cestou kolem cikánské kolonie.

Před domem už stálo ohromné stěhovací auto, nakládání šlo rychle kupředu, protože většinu věcí měli rodiče nějaký čas uloženy v bednách. Zbytek peněz za stěhování předal tatínek šoférům už v Moravanech, a to se ukázalo jako velice prozíravé, protože ti si je před předvídanou prohlídkou na hranicích bezpečně a důmyslně ukryli. Tatínek myslel na všechno, proto nám na četnické stanici vyhotovil ve slovenštině průvodní list s podpisy a razítkem, který dotvrzoval, že nepřevážíme nic nelegálního. Bylo to velmi důležité, protože téměř v každé obci nás příslušníci Hlinkovy gardy stavěli a kontrolovali. Někde se spokojili s listinou, někde chtěli stěhovací auto otevřít, jinde se ptali, nevezeme-li Židy. Na jedné zastávce mne udivil gardista, když si znalecky prohlížel listinu a držel ji přitom obráceně.

Jely jsme tenkrát s maminkou samy, tatínek musel ještě do předání četnické stanice zůstat v Moravanech a přijel za námi do Čech později vlakem. Překročení slovensko - moravských hranic se neobešlo bez důkladné osobní prohlídky. Muže prohlížel muž, maminku a mne jedna žena. Protože maminka měla u sebe nějaké peníze, žena chtěla, aby si maminka za ně na hranicích něco zakoupila. Výběr však nebyl velký, nabízeli nám kořalku nebo slaninu. Nakonec se nad námi paní slitovala a peníze nám nechala. Šoférům peníze uložené pod vložkou v botách při prohlídce nenašli.

V noci si chtěli šoféři na jednom pohraničním místě na Moravě, zabraném Němci už dříve, zkrátit cestu v domněnání, že nyní je už celá země součástí Říše, ale nepochodili. Ještě dnes cítím mrazení v zádech z jejich těžko utajované nejistoty, zda vše dobře dopadne, když museli s obrovským kolosem couvat na úzkém, chatrném mostku. Byli však skutečnými mistry.

Protože mamince na hranicích přece jen peníze nesebrali, mohli jsme si dopřát v jednom moravském městě večeři. Potom jsem usnula. Probudila jsem se na Českomoravské vrchovině, když kolos stěhovacího auta uvízl v závějích. Po delší námaze nás vyprostili českoslovenští vojáci, kteří se vraceli do svých kmenových kasáren odevzdat zbraně a výbroj.

Kdykoliv dnes přijíždím od severu k Žehuni, vybavím si tento živý, nezapomenutelný obraz: Je ráno 16. březen 1939. Před sebou vidím v ranním slunci zamrzlou hladinu Žehuňského rybníka, místy pokrytou jemným sněhovým popraškem. Vlevo v pozadí se rýsuje štíhlá věž choťovického kostelíka, vpravo se vypíná typická cibulovitá věž žehuňského kostela - tenkrát jsem nevěděla, že nese jméno svatého Gotharda. Tento obraz mi ještě dnes evokuje tehdejší neskonale radost mé jedenáctileté dušičky - jsem konečně ve svém skutečném domově, v Žehuni, mezi svými milými a drahými. To, co příští doba přinesla, bylo tenkrát ještě v nedohlednu.

